

kronikk

Skriv til Dagbladet,
 Kulturredaksjonen,
 Pb 1184 Sentrum
 0107 Oslo

Faks: 22 31 05 00
 E-postadresse: kronikk@dagbladet.no
 Nettside: www.dagbladet.no/kronikk/

Er Bondevik redd for sannheta?

Erling Folkvord

Oppryddinga etter Lund-kommisjonens avsløringer har hatt høy prioritet. Bondevik-regjeringa lovt ved årsskiftet at Stortinget i juni skulle få forslaget til lov om innsyn i Overvåkingspolitiets arkiver. Men nå er løftet ettertrykkelig brutt.

I juni fikk vi i stedet fra annet hold vite at regjeringa fortsatt har fullmakt til å iverksette internering på ubestemt tid, dersom det oppstår en krisesituasjon. Internering betyr fengsling på ubestemt tid uten rettergang. Informasjonen om at interneringsfullmakta består, er en av de lite påkattede opplysningene som historieforskerne Bergh og Eriksen presenterte i tobindsverket *Den hemmelige krigen*, om de hemmelige tjenestene. Dermed er dragkammen om overvåkede personers rett til mappeinnsyn satt i den politiske sammenheng der det hører heime. Skal de som er blitt oppført på ulike regjeringers interneringslister få vite sannheta?

Bergh og Eriksen, som er sikkerhetsklarerte og tjenesteløse forskere, mener at det offisielle grunnlaget for at valgte ledere fra AKP og RV sto på interneringslistene i 1980, var «høyst tvilsomt». Dette var året etter at Sovjet hadde invadert Afghanistan og NATO hadde

«Ved overflatisk lesing virker dette lovende ...»

motstandsbevegelsen i Afghanistan og støttearbeid for den polske fagbevegelsen Solidarnosc som ble skapt høsten 1980 etter streiken på Lenin-verftet i Gdansk. Odvar Nordli var norsk statsminister.

Bergh og Eriksen sier det slik: «Når omlag 40 ml-ledere var plassert på interneringslister i 1980, dvs. omlag 20 prosent av det totale antallet som skulle pågripes, var det selvsagt et uttrykk for at overvåkings- og sikkerhetstjenesten så ml-virksomheten som en potensiell trussel i en krigssituasjon. Også justisminister Andreas Cappelen ble orientert om dette forholdet og må ha godkjent at det av sikkerhetsmessige grunner var nødvendig å internere en rekke ml-ere. Hvorvidt dette var en realistisk trusselutvärdering tatt i betraktning ml-bevegelsens sterkt antisovjetiske innstilling, er et helt annet spørsmål og høyst tvilsomt...»¹

Dermed må spørsmålet reises om hva som var den virkelige grunnen til at en av 1980-tallets justisministere forberedte vilkårlig fengsling av 40 tillitsvalgte i AKP og RV. Når tallet var så høyt, er det grunn til å tro at man planla å fengsle både storparten av den landsmøtevalgte ledelsen og ledere på fylkesnivå. Finnes det noen grunn – ut fra det internasjonale trusselbilde vi forholdt oss til i 1980 – til å tro at det var begrunna med annet enn innenrikspolitisk uenighet?

Interneringsfullmakta skriver seg fra høsten 1950, da Stortinget behandla et lovforslag som bygde på innstillinga fra

Krigslovutvalget. Dagbladets redaktør og forfatteren Sigurd Hoel var blant dem som advarte mot å vedta det kritikerne omtalte som *Den svarte loven*. Ap-regjeringa ville lovfeste et detaljert farvel til vanlige rettssikkerhetsregler. Lovforslaget kapittel om regionale *Forræderidomstoler* åpnet bare for to alternativer ved domsavsigelse: Dødsdom eller frikjønning. En felleende dom kunne ikke ankes og skulle ansees som bortfalt hvis den ikke var gjennomført i løpet av 48 timer.

Høyrepolitiker John Lyng, med erfaring som statsadvokat i landssvikoppjøret, var en av dem som i 1950 motsatte seg å følge Ap-regjeringas ønske om å lovfeste ned til minste detalj en tilside-settelse av alt som vanligvis kalles demokratiske spilleregler. Kompromisset i Stortingets justiskomite ga oss en fullmaktslov som fortsatt heter *lov om særlige rådgjerd under krig, krigsfare og liknende forhold*. Regjeringa har etter lovens § 3 og § 18 ubegrensede fullmakter hvis en krigs- eller krisesituasjon oppstår. Regjeringa overtar som lovgiver og kan fravike lover som Stortinget har vedtatt. Om nødvendig kan Fylkesmannen utøve lovgivermyndighet.

Det vil neppe være stor uenighet om at det må gjelde særskilte regler i krig. Problemet er imidlertid at forarbeidene til *Den svarte loven* gjør det klart at slike fullmakter også kan brukes i en innenrikspolitisk krisesituasjon som ikke har noe med krig eller krigsfare å gjøre. Uttrykket «og liknende forhold» i lovens overskrift er valgt for at grensene skal være diffuse og tøyelige. Interneringsfullmakta er en del av dette, selv om ordet *internering*, ikke finnes i noen lovtekst eller noe stortingsvedtak.

Overvåkingspolitiet har modernisert interneringsberedskapen på 1990-tallet. Man har ikke lenger skrevne lister på A4-ark. Skal vi tro de sparsomme opplysningene hos Bergh og Eriksen, er moderne datateknologi tatt i bruk slik at man med noen enkle tastetrykk i Politihusets øverste etasje kan få fram navn, bosted, arbeidssted og andre nødvendige opplysninger som trengs for å pågripe dem som pr. dags dato er interneringsaktuelle i hvert politidistrikt. Databasen oppdateres jevnlig og er tilpasset ulike krisesituasjoner som kan tenkes å oppstå. Forskernes beskjedne opplysninger er som følger:

Overvåkingssejef Grøndahl «avskaffet (i 1992) systemet med internering av forhåndsbestemte personer»... «I stedet grep overvåkingspolitiet til en ad hoc-betont løsning: Den aktuelle krise- eller krigssituasjon skulle danne grunnlaget for hvor mange og hvilke grupper som skulle bli gjenstand for forvaring. Interneringsfullmakten lå fast, men ingen bestemt person var altså forhåndsuttatt.»²

Men det prinsipielle spørsmålet – og følgen for den enkelte – endres ikke på grunn av de nye dataprogrammene som er innkjøpt bl.a. i forberedelsene til OL på Lillehammer. I det demokratiske Norge har regjeringa i snart 50 år vedli-

keholdt planer for å sette en del av landets innbyggere i fangeleir på politisk grunnlag. Hvis det ikke var dette det handla om, hvorfor sto da 40 av de valgte lederne i RV og AKP på interneringslistene i 1980?

Bergh og Eriksen påpeker at den niftede overvåkings- og RV og AKP ikke kan forklare bare med Overvåkingspolitiets egne trusselutvärderinger: «Det var

«Utfordringa til statsminister Bondevik og justisminister Aure er enkel: Forklar oss hvorfor dere synes det er farlig å få på bordet sannheta om den innenrikspolitiske bruken av de hemmelige tjenestene!»

AUD-INGER AURE: Hvor blir det av lovforslaget, justisminister Aure? Arkivfoto: ROBERT S. EIK

også en del av det vestlige fellesopplegget, bl.a. nedfelt i drøftinger i NATO Special Committee og NATO Security Committee, at maoister, som andre venstre- og høyreekstreme grupper skulle utelukkes fra forsvarsrelaterte stillinger.»³

Men det er et godt stykke fra det å bli utelukka fra «forsvarsrelaterte stillinger» til å bli satt i fangeleir. Er også det siste en del av «det vestlige fellesopplegget», slik at Odvar Nordli, Andreas Cappelen og deres etterfølgere på en måte bare har etterkommet en slags ordre fra NATOs hovedkvarter i Brussel?

Da Lund-rapporten ble presentert 8. mai 1996, var mange politikere meget forferdet. De lovt opprydding. Nå skulle sannheta på bordet. Men oppryddingsverven stinna raskt – i alle fall blant toneangivende stortingspolitikere. De ble mer opptatt av å sikre at regjeringa fortsatt skal ha mulighet til å bruke fullmaktene fra *Den svarte loven*.

Stortingets daværende visepresident Edvard Grimstad (Sp) berørte litt av dette spørsmålet mot slutten av stortingsdebatten om innsynsrett 17. juni 1997: «Ellers vil jeg si til noen andre debattanter her at det har aldri vært noen risiko å legge fram sannheten.»

Siden den gang har en del av Grimstads sentrumsparti-kamerater fått regjeringmakt og har kommet fram til at Edvard Grimstad tok helt feil. De mener det er for stor risiko å legge fram sannheten» som ligger skjult i Overvåkingspolitiets arkiver.

Justisminister Aure har laga et forslag til *midlertidig lov om begrenset innsyn*. Fordi det er politisk uenighet i regjeringa er det ikke lagt fram for Stortinget. Ved overflatisk lesing kan §1 med overskrifta «Rett til innsyn» virke lovende:

«Norsk borger eller person hjemmehørende i Norge har, hvis ikke annet følger av loven her, rett til innsyn i opp-

lysning om vedkommende i overvåkingspolitiets arkiver og registre som er innhentet ved en ulovlig metode eller registrert eller brukt i strid med den til enhver tid gjeldende overvåkingsinstruks. (...)

Det meningsløse skillet mellom «lovlig» og «ulovlig» overvåking skal jeg la ligge her. La oss heller se på § 2 med tittelen «Unntak fra innsynsretten»:

«Det skal ikke gis innsyn i et dokument eller en opplysning i et dokument når sikkerhetsmessige eller personvernsmessige hensyn tilsier at det gjøres unntak fra innsynsretten. Innsyn skal alltid nektes hvis slikt innsyn vil gi kjennskap til kilder eller navn på tjenestemenn i overvåkingspolitiet, kan skade forholdet til samarbeidende tjenester eller forøvrig gi kjennskap til overvåkingspolitiets lovlige metoder på en måte som kan hindre gjennomføringen av overvåkingstjenestens oppgaver. (...)

Essensen i denne paragrafen er at det er Overvåkingstjenesten som til enhver tid skal bestemme hva som skal unntas fra innsyn. Så lenge interneringsfullmakta fra 1950 består, vil planlegging av internering falle inn under «overvåkingspolitiets lovlige metoder».

Utfordringa til statsminister Bondevik og justisminister Aure er enkel: Forklar oss hvorfor dere synes det er farlig å få på bordet sannheta om den innenrikspolitiske bruken av de hemmelige tjenestene! Eller, hvis dere vil bevise at denne kritikken av dere er uberettiget: Gi oss en virkelig innsynslov som lar oss få vite hele sannheta om hvordan ulike regjeringer har brukt de hemmelige tjenestene. Det er ikke mulig å ta et ordentlig oppgjør med bruken av politistatsmetoder i Norge uten å få denne sannheta fram i dagen.

¹ *Den hemmelige krigen*, bind 2, side 222.
² *Den hemmelige krigen*, bind 2, side 302.
³ *Den hemmelige krigen*, bind 2, side 238.